

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

МАЦИШИНА ЗОЯ АНАТОЛІВНА

УДК 37.035.6:745/749 “18” поч.“19”

**ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
В УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ
ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА
(XIX – початок XX століття)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор

Вихрущ Анатолій Володимирович,

Тернопільський національний економічний університет,
завідувач кафедри психологічних та
педагогічних дисциплін.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор

Завгородня Тетяна Костянтинівна,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
завідувач кафедри педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент

Стельмах Світлана Степанівна,

Львівський державний університет внутрішніх справ,
доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи.

Захист відбудеться 20 вересня 2012 року о 14. 30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

Автореферат розісланий 17 серпня 2012 року.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

О. І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується посиленням уваги до історичної спадщини держави, усвідомленням необхідності збереження різноманітних видів народної культури як чинника виховання молодого покоління. Бачення цілісності здобутків у царині етнічних традицій, духовних цінностей дає можливість зрозуміти закономірності розвитку національної освіти.

Історичний аналіз генези національної культури необхідний для глибокого і всебічного розуміння та вирішення сучасних проблем виховання учнівської молоді, розвитку системи цінностей, одним із засобів якого є декоративно-прикладне мистецтво. Індустріалізація певною мірою знищила кустарне виробництво, народні промисли, незважаючи на те, що їх технологія формувалася впродовж тисячоліть. У двадцятому столітті зруйновано багато усталених взаємозв'язків у цій галузі, зроблено спробу похитнути національну культурну пам'ять людства. Як ніколи зіштовхнулись у протиборстві цивілізація і прадавня культура рідного народу. Ці факти підкреслюють виняткову актуальність проблеми формування цінностей учнів на основі вітчизняних історичних здобутків, ознайомлення із засобами декоративно-прикладного мистецтва. Позитивні зрушення завдяки їх використанню у вихованні національної культури особистості відбулися на територіях сучасної України у XIX – на початку XX ст. Саме у цей період у шкільних навчальних планах з'явилися дисципліни (ручна праця, рукоділля, столярне й слюсарне ремесло, трудове навчання, малювання), що спрямовували учнів до вивчення витворів українських умільців, створення самостійних робіт. У них відображалися віковічні прагнення людей до незалежності, що було чи не єдиним шляхом формування патріотичних якостей особистості, відстоювання інтересів народу в умовах утисків рідного слова.

Історичним особливостям національного виховання учнів присвятили низку праць вітчизняні науковці І. Андрухів, Л. Байк, Г. Білавич, А. Бойко, Г. Васянович, А. Вихрущ, О. Вишневський, О. Войналович, С. Гончаренко, М. Євтух, Т. Завгородня, Н. Кузан, І. Курляк, Б. Мітюров, З. Нагачевська, О. Онипченко, М. Опалюк, Л. Оршанський, В. Пилипчик, О. Ростовський, О. Савченко, М. Стельмахович, Б. Ступарик, О. Сухомлинська, В. Титаренко, Д. Тхоржевський, М. Чепіль, М. Ярмаченко та ін.

Розвиток декоративно-прикладного мистецтва як засобу виховання духовності на українських етнічних землях досліджували Б. Бойчук, О. Болюк, М. Гнатюк, Т. Зузяк, Г. Івашків, О. Караульна, О. Ковальчук, Н. Кубицька, М. Левицька, О. Майданець-Баргилевич, В. Малина, О. Нога, О. Парфьонова, Н. Сапак, М. Станкевич, О. Цимбала, Р. Шмагало та ін. Ними ґрунтовно описано значну кількість оригінальних видів та жанрів декоративного мистецтва, які сприяють відродженню національно-виховних традицій і культури особистості.

Мистецтвознавчі аспекти українського декоративно-прикладного мистецтва розглянуті в

дослідженнях Є. Антоновича, Л. Баженова, П. Білецького, С. Боньковської, А. Жука, Р. Захарчук-Чугай, Т. Кари-Васильєвої, Л. Оршанського, О. Соломченка, С. Сидоренка, С. Павх, Г. Цибульової та ін.

Окремі аспекти формування національних цінностей учнів загальноосвітніх шкіл на основі елементів народних ремесел відображені у працях вітчизняних науковців Г. Богатирьової, Н. Кузан, З. Резніченко, Н. Слюсаренко, С. Стельмах, Т. Тюльпи, Л. Фірсової, В. Фоміна та ін., а також російських учених Р. Ломоносова, В. Сюзева, М. Чернявської.

Однак цілісного аналізу процесу виховання національної культури школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва в контексті досвіду минулих років поки що не здійснено. Крім цього, недостатньо вивчені досягнення педагогіки ХІХ – початку ХХ ст. в галузі педагогічного керівництва народно-мистецькою діяльністю учнів у закладах освіти.

Необхідність удосконалення національної системи виховання молоді (зокрема посилення трудового та естетичного напрямів), підготовки її до засвоєння культурних цінностей, підвищення рівня духовності викликала поглиблення наукових пошуків у цьому напрямі.

Актуальність теми дисертації також зумовлена певними суперечностями між:

- необхідністю посилення національного виховання у сучасних загальноосвітніх закладах та недостатністю його цілісного відображення у ретроспективі;
- підвищеним інтересом до народних ремесел і виробів та слабкістю їх використання як засобу формування національної культури;
- активним впровадженням інноваційних технологій і недостатньою увагою до традицій національного виховання.

Отже, соціально-педагогічна значущість проблеми, її недостатнє наукове вивчення, зумовили вибір теми дослідження **«Виховання національної культури в учнів загальноосвітніх шкіл засобами декоративно-прикладного мистецтва (ХІХ – початок ХХ століття)»**.

Зв'язок роботи з науковими проблемами, темами, програмами. Дисертація виконана відповідно до плану наукових досліджень Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Організація художньої діяльності, як духовного просвітлення творчої особистості» (№ 0108И003843).

Тема дисертації затверджена вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 7 від 28 лютого 2006 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 4 від 22 травня 2008 р.).

Об'єкт дослідження – розвиток національної культури особистості в історії педагогічної теорії та практики.

Предмет дослідження – зміст, форми, методи та провідні тенденції виховання національної культури учнів засобами декоративно-прикладного мистецтва (XIX – початок XX століття).

Мета дослідження – на основі ретроспективного аналізу визначити особливості розвитку виховання національної культури учнів загальноосвітніх шкіл засобами декоративно-прикладного мистецтва у XIX – на початку XX ст. та виявити перспективи реалізації позитивних ідей на сучасному етапі.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

- з’ясувати передумови формування національної культури учнів засобами декоративно-прикладного мистецтва;
- здійснити порівняльний аналіз використання декоративно-прикладного мистецтва в навчально-виховних закладах різних регіонів території сучасної України досліджуваного періоду;
- охарактеризувати зміст, форми, методи виховання національної культури учнів загальноосвітніх шкіл України засобами декоративно-прикладного мистецтва;
- обґрунтувати можливості використання прогресивних ідей досвіду виховання національної культури в учнів через упровадження елементів декоративно-прикладного мистецтва в навчально-виховний процес сучасної загальноосвітньої школи.

На етапах наукового пошуку використано комплекс **методів дослідження**, а саме: *конкретно-пошуковий*, за допомогою якого здійснено пошук і систематизацію бібліотечних каталогів, друкованих джерел та архівних фондів з проблем розвитку національної культури та декоративно-прикладного мистецтва; *порівняльно-зіставний*, що передбачав порівняння змісту, форм і методів національного виховання учнів загальноосвітніх шкіл, народних ремесел досліджуваних регіонів; *інтерпретаційно-аналітичний*, за допомогою якого здійснювалися аналіз, інтерпретація, систематизація фактів наукової літератури та їх узагальнення; *історико-ретроспективний*, завдяки якому вивчалися виховні процеси у хронологічній послідовності із урахування історичних та суспільно-освітніх передумов; *теоретико-узагальнюючий* – для оцінки, узагальнення теоретичного доробку і виявлення можливостей використання позитивних ідей в навчально-виховному процесі сучасних шкіл.

Джерельна база дослідження. Основою дослідження є архівні документи та матеріали фондів Центрального державного історичного архіву України в м. Києві: «Жіноча гімназія Алексіної», «Програма викладання рукоділля в Прятинській жіночій гімназії», «Школи живопису», «Відомості про приватні пансіонати», «Курси О. В. і С. В. Курдюмових» (Ф. 707), Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського, Волинського державного архіву (м. Луцьк), листи п. Феліксу Січковському (приватна семінарія в Луцьку) (Ф. 71), учительської гімназії «Луцька державна (приватна) гімназія ім. Т. Костюшка» (Ф. 70, 71), Центрального Державного історичного архіву (м. Львів), навчально-організаційні матеріали (Ф. 178, 179, 146, 165, 129,).

Державного архіву Тернопільської області, Науково-довідкової бібліотеки центральних державних архівів України, Львівської наукової бібліотеки ім. Василя Стефаника НАН України, бібліотек Київського, Волинського національних університетів, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, краєзнавчих музеїв міст Кременця, Луцька, Львова, Тернополя; урядові документи і статистичні збірники; звіти органів освіти, громадських організацій і навчальних закладів; матеріали наукових і періодичних видань досліджуваного періоду; навчально-програмова документація, дисертації та автореферати дисертацій, монографії, довідково-бібліографічна література.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період XIX – поч. XX століття. *Нижня межа* визначається докорінними змінами у системі освіти, що було пов'язано з політичними, соціально-економічними та культурно-історичними чинниками, а також запровадженням елементів декоративно-прикладного мистецтва для вивчення в загальноосвітніх школах. На початку XIX ст. прискорено розвивалися ремісничі цехи, мануфактури, активізувалася торгівля, що зумовило проведення освітніх реформ, а також розквіт декоративно-прикладного мистецтва. *Верхня хронологічна межа* обумовлюється становленням нового етапу в освіті, широким використанням елементів національної культури в школах. У цей період відбувається національно-культурний поступ, що позначалося на розвитку шкільництва зумовивши нові підходи до національного і трудового виховання.

Географічні межі дослідження. У дисертації досліджуються виховні процеси загальноосвітніх шкіл на теренах, що відповідають сучасному територіально-адміністративному устрою України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що в дисертації *вперше*:

- *здійснено* ретроспективний аналіз процесу виховання національної культури учнів засобами декоративно-прикладного мистецтва (XIX – початок XX століття) та визначено особливості його реалізації (протистояння іноземному гнобленню завдяки самовираженню у народно-естетичній діяльності; формування рис українського виховного ідеалу під час вивчення дисциплін естетичного циклу; поглиблення знань про рідний край через відображення у мистецьких виробках учнів елементів народних традицій, релігійних образів і символів незалежності краю; взаємозв'язок словесних та практичних методів і прийомів, урочних та позаурочних форм навчання у процесі виконання творчих робіт);

- *з'ясовано* передумови використання декоративно-прикладного мистецтва для виховання національної культури учнів загальноосвітніх шкіл (історичні: посилення чужоземного поневолення, соціально-економічні: розвиток мануфактур, ремесла, освітні: поєднання навчання з вихованням моральних якостей та підготовкою до праці);

- *охарактеризовано* форми (урок) і методи (словесні (розповідь, пояснення, бесіда), наочні

(ілюстрування, демонстрування, спостереження), практичні (практичні, графічні роботи)) виховання національної культури в учнів засобами декоративно-прикладного мистецтва;

– здійснено порівняльний аналіз використання народних ремесел та виробів у навчальних та позашкільних закладах різних регіонів території сучасної України.

Подальшого розвитку набули напрями виховання національної культури учнів через упровадження елементів декоративно-прикладного мистецтва в навчально-виховний процес сучасної загальноосвітньої школи

У науковий обіг *уведено* нові документи та факти (ЦДІАК України – Ф. 707 (оп. 314, спр. 10), Ф. 707 (оп. 247, спр. 66.164), Ф. 707 (оп. 83, спр. 73), Ф. 707 (оп. 19, спр. 60), Ф. 707 (оп. 159, спр. 61Б), Ф. 707 (оп. 247, спр. 66); ЦДІАЛ України – Ф. 146 (оп. 14, спр. 345), Ф. 146 (оп. 14, спр. 39), Ф. 178 (оп. 2, спр. 5838); ЦДАВО України – Ф. 71 (оп. 1, спр. 193), Ф. 70 (оп. 1, спр. 6), Ф. 389 (оп. 2, спр. 6), Ф. 442 (оп. 634, спр. 641); ДАТО – Ф. 233 (оп. 1, спр. 21).

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробці та впровадженні програми спецкурсу «Історія дизайну і декоративно-прикладного мистецтва» та методичних рекомендацій для студентів вищих навчальних закладів.

Результати дослідження можуть бути використані для визначення основних положень та висновків, які оновлюють теорію і практику освіти, виховання та є важливим джерелом інформації для підготовки відповідних спецкурсів, удосконалення навчальних планів і програм, змісту підручників.

Отримані в процесі наукового пошуку результати і висновки впроваджено в навчальний процес Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 1026-33/03 06.10.2010 р.), Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка (довідка № 578 05.10.2010 р.), Херсонської академії неперервної освіти (довідка № 01-07/284 від 16.03.2012 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка від 16.03.2012).

Апробація результатів дослідження відбувалася через їх оприлюднення на всеукраїнських конференціях: «Сучасна парадигма формування професіоналізму майбутніх фахівців» (м. Переяслав-Хмельницький, 2012); науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми гуманітарної освіти» (м. Кременець 2006 р., 2007 р., 2008 р., 2010 р), щорічних звітних наукових конференціях кафедри загальної педагогіки та історії педагогіки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (2001-2005).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження викладені в 11 – одноосібних публікації автора, з яких 6 – у фахових виданнях, 5 – у матеріалах конференцій, збірниках наукових праць та методичних посібниках.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку

використаних джерел (323 позиції, з них 53 рукописних та архівних джерел) та додатків (50 сторінки). Загальний обсяг дисертації – 257 сторінок, із яких 175 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, розглянуто теоретичні основи, окреслено хронологічні межі та охарактеризовано джерельну базу, розкрито наукову новизну, практичне значення дослідження, подано інформацію про апробацію та впровадження результатів дисертації.

У *першому розділі* – **«Розвиток національної культури учнів загальноосвітніх шкіл у процесі естетичного виховання як історико-педагогічна проблема»** – здійснено історіографічний аналіз педагогічних проблем, що стосуються використання засобів українського декоративно-прикладного мистецтва XIX – початку XX століття у навчально-виховному процесі загальноосвітніх закладів, з'ясовано передумови виховання національної культури учнів.

На основі аналізу праць учених, довідкової літератури визначено сутність поняття «національна культура». Якщо звернутися до енциклопедичних, спеціальних і тлумачних словників, то в усіх них визначення цих понять наводиться практично однаково: національний – те, що властиве певній нації, національності і відображає їхні характерні особливості, культура – це сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії; те, що створюється для задоволення духовних потреб людини. У 1982 р. Всесвітня конференція з культурної політики під егідою ЮНЕСКО прийняла декларацію, в якій термін «культура» тлумачиться як комплекс характерних матеріальних, духовних, інтелектуальних та емоційних рис суспільства, що містить не лише різні види мистецтв, а й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, вірувань і традицій. Отже, в загальному слововжитку термін «культура» означає значно більше, ніж сукупність предметів культури чи видів діяльності з їх виробництва, а національна культура – це все те, що так чи інакше входить до культурного фонду нації.

Історіографія проблеми виховання національної культури учнів загальноосвітніх шкіл яскраво простежується в працях відомих українських дослідників (А. Білевич, Т. Василенко, Н. Калиниченко, Д. Тхоржевського та ін.).

Ученими (Л. Дерев'яної, Т. Завгородньої, І. Курляк, Б. Ступарика) проаналізовано особливості розвитку і функціонування навчальних закладів різних типів Галичини, Волині, Буковини у досліджуваній період. Систему шкільництва на територіях, що знаходилися під владою Росії, вивчали В. Присакар, Т. Усатенко, С. Фурсенко.

З'ясовано, що художньо-ремісничий вишкіл Буковини бере початок із загального русла розвитку освіти Австро-Угорської монархії другої половини XIX ст. Наприклад, Державну

промислової школи в Чернівцях у 1873 р. перетворено у Вищу ремісничу школу з будівельно-технічним і хіміко-технологічним відділом, у новозбудованому приміщенні якої згодом розташувався Промисловий музей. Мистецькі традиції були притаманні Вижницькій школі, що функціонувала на початку ХХ століття.

Динамічно розвивалися фахові школи Галичини. У 1907 р. зафіксовано 20 шкіл художньо-промислового профілю, в 1909 р. – уже близько 30. У краєвих школах і на фахових курсах у 1909 р. навчалось 1688 учнів. Найбільшу кількість нарахували групи кошикарських шкіл (440 учнів), ткацьких (221), колодійських і ковальських (145), шевських (108), гончарських (64), слюсарських (46), іграшкарства (31), кравецтва (21). Кількісне зростання художньо-промислової освіти Галичини фіксують статистичні підрахунки 1913-1914 навчального року, згідно з якими фахових шкіл різного типу і статусу налічувалось усього 50. Серед них – дві вищі (у Львові і Кракові), шість нижчих, дві нижчі краєві столярні, чотири колодійські, чотири шевські, три гончарські, дві мереживні, шість ткацьких, дві суконні, одна школа гаптів і одна іграшкарства та десять курсів кошикарства.

Фахові школи, що знаходилися на землях, поневолених Росією, примножували кращі вітчизняні та європейські мистецькі традиції. На розвиток декоративно-прикладного мистецтва, кераміки та графіки у підросійській Україні особливий вплив мали митці – вихованці західноєвропейських і західноукраїнських мистецьких шкіл – О. Білоскурський і М. Жук. У м. Одесі творча та педагогічна діяльність цих митців відображає характерні тенденції розвитку європейського мистецтва. Уродженець м. Каховки, М. Жук студіював спершу в Київській рисувальній школі М. Мурашка (1866-1899), далі – в Краківській академії мистецтв у викладачів С. Висп'янського та Ю. Мегоффера (1802-1904), працював у Львові та Києві.

Декоративно-прикладне мистецтво успішно розвивалося також на Волині. На початку ХХ ст. у цьому регіоні діяли Ремісничо-промислова школа в Костополі, Державна школа будівельних ремесел у Кременці з філією в Білокриниці, Ремісничо-промислові школи організації «Польська шкільна матір» у Луцьку, Володимирі та Здолбунові; Ремісничо-столярська і Колодійсько-ковальська школа в Острозі; Державна ремісничо-промислова школа Кременецького ліцею, Промислово-ремісничя школа Кременецького сейму в Вишнівці. Окрім цього, на волинських землях діяло дванадцять додаткових шкіл, з яких вісім із трирічним, дві – з дворічним і дві школи з однорічним термінами навчання. Усі ці школи були організовані, головним чином, польською владою, що прагнула зміцнити культурно-економічними чинниками свої позиції на тих волинських землях, котрі межували з кордонами російської імперії. Утім фахові промислові школи Волині були відкриті і для українців, які становили серед учнів поважний відсоток.

Науковцями (Т. Завгородня, В. Кравець, І. Курляк, І. Пуха, М. Семчишин, Б. Ступарик, Д. Тхоржевський) проаналізовано структуру загального шкільництва досліджуваних територій та

організацію навчання ньому.

У XIX – на початку XX ст. загальна освіта на землях, що знаходилися під владою Австро-Угорщини, була представлена парафіяльними, головними та тривіальними школами. На територіях, що належали Росії, розвивалися народні училища, парафіяльні, земські школи тощо. Середня освіта представлена гімназіями.

У навчальних закладах Волині залучення молоді до мистецької діяльності мало свої особливості (відбувалося за статевою ознакою та за типами освітніх установ): у чоловічих гімназіях та прогімназіях предмети естетичного спрямування вважалися дієвим виховним засобом; у жіночих училищах вони набували фахової спрямованості; у реальних школах, крім виховного впливу, вони мали прикладний характер.

На розвиток декоративно-прикладного мистецтва вагомий вплив мали громадські товариства. У 1910 р. скрізь по Галичині та Буковині діяли українські організації «Просвіта», «Жіноча Громада», активно працювали такі центри й гуртки і на Буковині. У 1910 р. буковинський «Гурток вишивки» отримав золоту медаль на виставці у Відні.

Розкрито роль народних традицій, ремесел як засобів формування виховних цінностей учнів загальноосвітніх шкіл. Позаяк декоративно-прикладне мистецтво є одним із видів просторових мистецтв, котре за способом втілення художнього образу впливає на чуттєву безпосередність, емоційну насиченість, ідейну спрямованість людини і є однією з важливих складових частин духовної культури суспільства, ми розглядаємо його вплив на виховання національної культури учнів у контексті наукових досліджень національного, естетичного, емоційного і трудового виховання видатних українських філософів, учених, педагогів, громадських діячів і письменників.

Проблема національного виховання учнівської молоді загалом і виховання національної культури зокрема за допомогою народного мистецтва завжди була однією з найскладніших і найважливіших в українській педагогіці. Важливим засобом реалізації цього процесу є творення краси, прихильність до неї, потреба переживання, готовність до практичної діяльності.

З'ясовано передумови виховання національної культури учнів у загальноосвітніх закладах. У XIX ст. землі, які відповідають сучасному територіально-адміністративному устрою України, знаходилися під владою іноземних держав: Австро-Угорщини та Росії. Українське населення перебувало під важким національним гнітом: заборонялася українська мова як мова викладання у школах, суттєво обмежувався, а то й цілковито заборонявся випуск друкованих видань рідною мовою. Одним із небагатьох засобів національного самовираження залишалися мистецькі витвори, в яких відображалися національні символи й ідеали.

Поштовхом для розвитку декоративно-прикладного мистецтва були також економічні чинники: бурхливо розвивалася промисловість, створювалися мануфактури, що стимулювало позитивні зміни у торгівельних відносинах. Виникали нові можливості для продажу й обміну

виробів митців.

Народні майстри, а то й цілі династії умільців, дотримуючись народних традицій, що передавалися з покоління в покоління, створювали шедеври, що й досі відзначаються красою і неповторністю. Суттєве значення мала діяльність окремих народних митців, а саме: М. Марченко, Г. Опіжук, гончарської династії Сопіжуків.

Вироби килимарства досліджуваного періоду використовувалися не тільки як окраса житла, їх пов'язували з різними старовинними обрядами, звичаями, традиціями. Так, у Вишгородку ними займалися практично всі сім'ї. Узори на килимах були виконані з використанням рослинних мотивів або геометричних фігур.

Особливо варто відзначити мистецькі традиції України, що проявились у розвитку різних галузей декоративно-прикладного мистецтва: вироби з металу, дерева, скла, глини, народна вишивка, килимарство.

Суспільно-економічні зміни сприяли створенню інноваційних освітньо-виховних ідей, зокрема поєднання навчання з естетичним, моральним, трудовим вихованням, одним із шляхів реалізації якого є оволодіння ремеслом. Такі ідеї поширювалися із європейської педагогіки. Зокрема, французький просвітитель Ж.-Ж. Руссо відстоював необхідність оволодіння ремеслом. Важливою передумовою для виховання засобами декоративно-прикладного мистецтва було запровадження трудового навчання як навчальної дисципліни у філантропії, заснованому німецьким педагогом Б. Блаше.

Суттєвий вплив на трудове виховання школярів на початку ХХ століття мали ідеї «трудової школи», відстоювані відомими представниками зарубіжної педагогіки Дж. Дьюї, Г. Кершенштейнера. У навчальних закладах було започатковано низку прогресивних нововведень, проте зберігалися також традиційні елементи навчально-виховного процесу. У школах досліджуваних територій вводилися нові обов'язкові предмети (малювання від руки – рисунки, каліграфія та гімнастика).

Зацікавленість серед теоретиків і практиків (І. Демченко, П. Лосяк, О. Пенішкевич, В. Татаркевич) викликала проблема вивчення декоративно-прикладного мистецтва в школі як один із факторів впливу на духовний розвиток школярів. У зв'язку з цим приділена значна увага характеристиці поширених на той час курсів для підготовки вчителів рукоділля, які діяли в Києві.

Отже, шкільна освіта і народна мистецька творчість України, розвиваючись як невід'ємний елемент національної культури, зберігали свої освітньо-мистецькі та культурно-історичні особливості і цим формували надійну теоретичну і практичну основу навчання та виховання шкільної молоді, сприяли пробудженню в неї мистецького таланту, залученню до творчого процесу, що забезпечувало спадковість поколінь.

У другому розділі – «Декоративно-прикладне мистецтво як засіб виховання

національної культури учнів загальноосвітніх школах XIX – початку XX століття» – проаналізовано стильову та видову розмаїтість українських народних ремесел і виробів у досліджуваній період (кераміка, вишивка, ткацтво тощо), здійснено порівняльний аналіз використання засобів декоративно-прикладного мистецтва в навчально-виховних закладах різних регіонів території сучасної України; охарактеризовано форми та методи національного виховання та визначено особливості їх реалізації; виявлено можливості впровадження позитивних ідей на сучасному етапі.

Традиції декоративно-прикладного мистецтва в Україні давні. Ще в XVII – XVIII ст. тут були розвинуті різні його галузі: архітектура, малярство, скульптура, кераміка, вишивка, вироби з дерева, скла. Усі вони мали яскраво виражений національний характер. Однією зі складових виховання національної культури учнів є його естетична, творча складова.

Декоративно-прикладне мистецтво як засіб естетичного виховання – це не просто вироби для домашнього вжитку, а – унікальна виховна система, яка формує творчий спосіб мислення, позитивно впливає на розвиток свідомості учнів та організацію їх способу життя.

Виховні можливості декоративно-прикладного та українського народного мистецтва розвивались як елемент національної духовної культури і є складним, глибоким, змістовно багатим стимулом розвитку народної творчості, мистецького навчання, яке неможливо здійснити без творчої педагогічної діяльності.

Загалом же українське народне мистецтво XIX – XX ст. щодо принципів і способів його творення та функціонування, можна умовно поділити на три типи: 1) мистецтво, створюване в межах організаційно-виробничих систем (промисли, артлі, кооперативи, заводи, школи, училища); 2) мистецтво, створюване поза межами будь-яких організаційно-виробничих систем, творці якого також перебували поза сферою будь-яких організацій і установ культури, творчих спілок; 3) мистецтво, творці якого об'єднані навколо певних організацій і установ культури в студії, гуртки, будинки народної творчості і є членами творчих спілок.

Необхідно зазначити, що для досліджуваних регіонів щодо використання засобів декоративно-прикладного мистецтва притаманні як спільні, так і відмінні риси.

У виробках декоративно-прикладного мистецтва були втілені характерні для краю релігійні атрибути, ідеали волі; символи краси; обереги життя.

У кожному краї домінували певні види ремесел: на Буковині – вишивка, на Гуцульщині – кераміка, на Закарпатті – ткацтво й килимарство тощо.

Однак переважали спільні риси. Зокрема, у виробках декоративно-прикладного мистецтва були втілені мрії українського народу про незалежність. Народні витвори є результатом розквіту творчих якостей українців, що сформувалися в умовах проживання на мальовничих землях. Квіти, птахи є одним із поширених елементів народного виробу. У декоративно-прикладних роботах

через відображення символів релігії реалізовано духовність українського народу. Різноманітність видів декоративно-прикладного мистецтва та притаманних їм виробів засвідчують дивовижну працьовитість, наполегливість українців, є рисами їх виховного ідеалу, що створюють упевненість у можливостях досягнення державою економічного розквіту.

Основною формою виховання національної культури засобами декоративно-прикладного мистецтва був урок. Проте зміст його реалізовувався не безпосередньо, а опосередковано. Вчителі виховували в учнів любов до рідного краю, прагнення бачити його вільним від чужинців. У досліджуваній період виховання національної культури засобами декоративно-прикладного мистецтва здійснювалося на уроках малювання, креслення, ручної праці, рукоділля, слюсарного та столярного ремесла.

Малювання в народній школі реалізовувало насамперед розвивальну функцію, навчання сприяло виробленню естетичних смаків, залученню дітей до прекрасного, формуванню уяви про певний предмет або явище, і тому знаходилося в тісному зв'язку з наукою. У процесі викладання цього предмета діти привчалися до культури праці.

Для дівчат існувало рукоділля, де вони вчилися шити, вишивати.

На уроках ручної праці діти виробляли іграшки з природних матеріалів: лози, кори, галузок і прутиків, соломи, лепехи, шматків дерева, дощечок, глини, камінчиків, жолуддя, шкаралуп яєць, квітів, трави тощо.

На уроках слюсарного й столярного ремесла хлопці виготовляли вироби з дерева, металу та тощо.

Процес виготовлення виробів супроводжувався бесідами, розповідями учителів про історію їх виникнення та способи й особливості виконання роботи. На заняттях діти в рисунку (ілюстрування оповідань, рисування окремих предметів), в глині (ліплення і моделювання предметів), а також в кольоровім папері поглиблювали поняття про те, що пізнали під час розмови. Педагоги демонстрували різноманітні ілюстрації, репродукції, зразки робіт народних умільців та вироби найталановитіших школярів. Методи навчання пристосувалися до свідомості та вподобань учнівської молоді, збуджували її фантазію, впливали на розвиток пам'яті.

Через ознайомлення із мистецькими витворами діти побічно прилучалися до вивчення традицій, звичаїв рідного народу; у них поступово формувалося переконання, що головними рисами українців є працьовитість, наполегливість, прагнення до творення краси, шляхетність. Отже, виховання національної культури педагоги пов'язували з естетичним, трудовим, релігійним, моральним вихованням. Учні не тільки знайомилися з прекрасним, а й ставали її творцями, розвиваючи працелюбність, а також моральні чесноти, допомагаючи один одному виготовляти вироби.

У національному вихованні засобами декоративно-прикладного мистецтва використовувалися позаурочні форми роботи; практикувалися зв'язки з установами соціального виховання.

Для проведення практичних робіт при кожній дитячій громаді, крім фізичних, хімічних, сільськогосподарських та інших лабораторій, музеїв, подекуди в майстернях застосовувалися для робіт з деревом – столярні, токарні верстати, з металом – слюсарні, токарні, кузні, бляхарні, а також швейні, майстерні шевства й римарства, кошикарських виробів.

Практичні роботи в установах соціального виховання поділяли на три основні напрями: для підтримання господарства; для ознайомлення дітей з різними формами праці; для розвитку мистецтва й формування естетичних почуттів і смаків. Цілі, зміст, форми, засоби національного виховання учнів у XIX – на поч. XX ст. відображено в узагальнювальній схемі (рис. 1.).

Порівнюючи процеси виховання національної культури досліджуваного періоду та на сучасному етапі, необхідно зазначити, що в умовах незалежності Української держави склалися кращі можливості для розвитку національної самосвідомості та формування виховних цінностей. Створено умови для навчання рідною мовою, вшанування української історії, дотримання національних традицій та звичаїв. Можна припустити, що період XIX ст. – поч. XX ст. – це регрес у генезисі виховання національної культури. Вчителі не могли прямо говорити про патріотичні почуття, закликати до волелюбства, відстоювати незалежність рідного краю. Проте тоді відбувалися також і прогресивні процеси. Зокрема, чужоземний гніт стимулював прагнення до збереження національних особливостей, які з особливою силою реалізувалися у виробках декоративно-прикладного мистецтва. З цих позицій вивчення генезису національної культури та мистецьких народних традицій заслуговує на виняткову увагу як засіб виховання в умовах утисків рідного шкільництва та переслідування вітчизняних ідеалів. Наукові розвідки у галузі використання народних ремесел у національному вихованні відкривають нові перспективи для відтворення минулого своєї держави.

На сучасному етапі вартують відродження ідеї поєднання урочних та позаурочних форм роботи у процесі виготовлення мистецьких виробів, відображення у витворах учнів ідеалів та символів рідного краю. У реалізації національного виховання доцільним є вивчення історії народних ремесел.

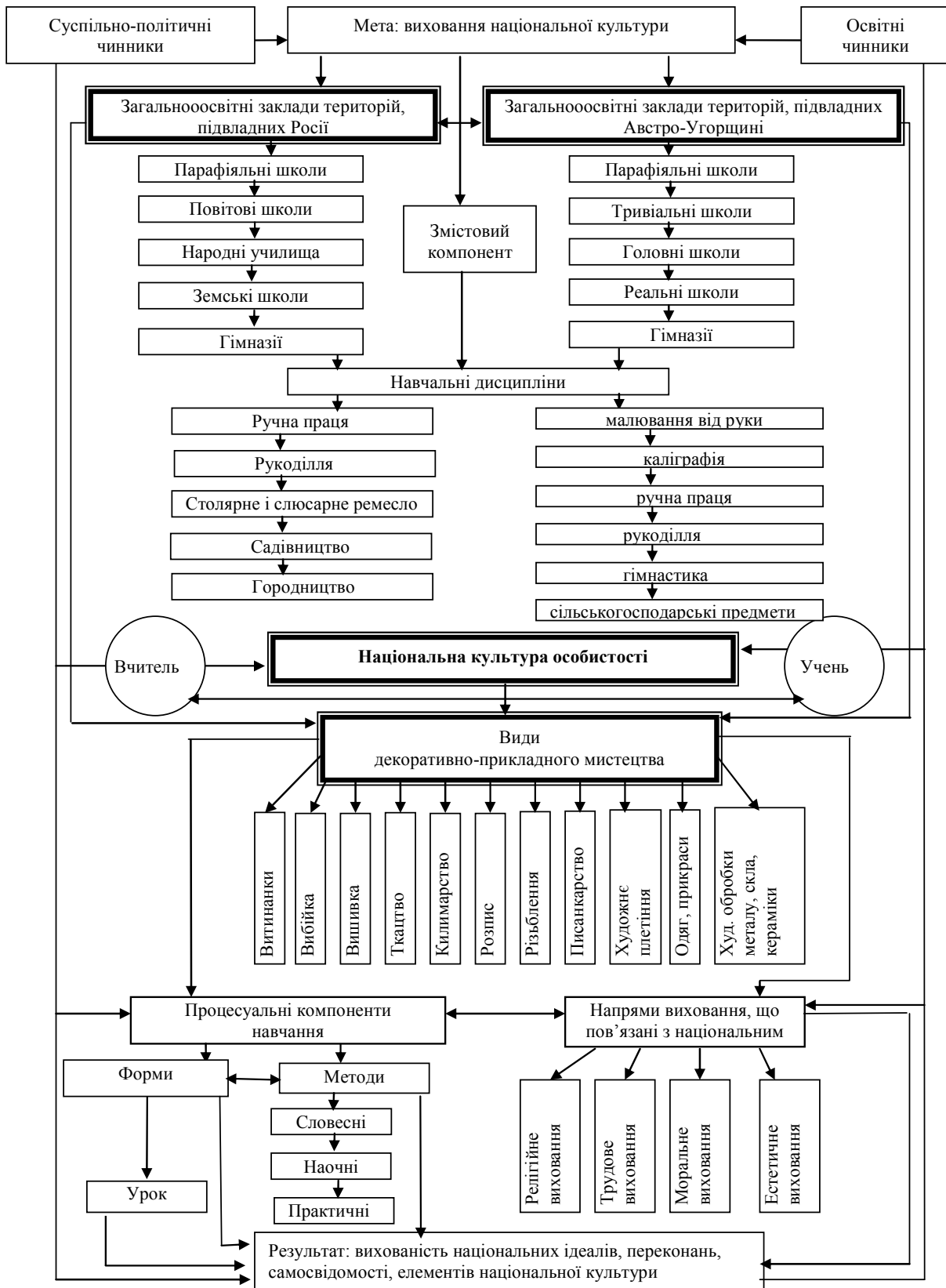

Рис.1. Узагальнена схема виховання національної культури засобами декоративно-прикладного мистецтва у загальноосвітніх закладах XIX – поч. XX ст.

Результати проведеного історико-педагогічного дослідження дають підстави для таких **висновків**.

1. Виховання національної культури учнів загальноосвітніх шкіл засобами декоративно-прикладного мистецтва у XIX – на поч. XX ст. є складним процесом, якому передували історичні, соціально-економічні та освітні чинники. У цей період землі, що відповідають сучасному територіально-адміністративному устрою України, були поділені між Росією й Австро-Угорщиною, які проводили політику знищення національного менталітету на поневолених землях. Незважаючи на несприятливі історичні обставини, відсутність власної держави, різноманітні утиски й заборони, національне шкільництво існувало, діяли навчальні заклади різних типів, у яких вивчалися елементи декоративно-прикладного мистецтва. У його впровадженні суттєву роль відіграли давні традиції ткацтва, лозоплетіння, вишивки, писанкарства, кераміки тощо. Створення мануфактур, активізація торгівлі посилили інтерес до народних виробів. Зміни у соціально-економічній сфері відобразилися на освіті й вихованні. Передумовами для використання декоративно-прикладного мистецтва у загальноосвітніх закладах стали просвітницькі ідеї та погляди педагогів-філантропістів XVIII ст. про поєднання навчання з працею, опанування дітьми ремеслом, взаємозв'язок трудового, морального, естетичного виховання, який реалізується у процесі виконання творчих робіт народного характеру.

2. Для декоративно-прикладного мистецтва досліджуваного періоду притаманна стильова, жанрова та видова різноманітність.

Численність народних ремесел, розмаїтість виробів, малюнків, візерунків пояснюється їх значенням у самовираженні українців в умовах утисків рідної мови.

Здійснено порівняльний аналіз використання декоративно-прикладного мистецтва в школах України..

Досліджено, що у кожного регіону (Лівобережжя, Галичина, Волинь, Буковина тощо) домінували певні види ремесел, що позначилося на змісті дисциплін естетичного циклу, виборі видів декоративно-прикладного мистецтва та зумовило відмінності у методах навчання й оволодінні прийомами творчої праці. У виробках учнів втілювалися характерні для краю ідеали волі, релігійні атрибути, символи краси, обереги життя. Водночас, існували й спільні риси. У виробках декоративно-прикладного мистецтва учні втілювали мрії українського народу про незалежність. Народні витвори є результатом розквіту творчих якостей українців, що сформувалися в умовах проживання на мальовничих землях. Квіти, птахи є одним із поширених елементів народного виробу. Вони зображувалися також учнями в їх роботах. У декоративно-прикладних виробках через відображення символів релігії формувалася духовність школярів. Різноманітність видів декоративно прикладного мистецтва та притаманних їм виробів засвідчують дивовижну працьовитість, наполегливість українців, є рисами їх виховного ідеалу, що

виховувалися в учнів у загальноосвітніх закладах.

3. Виховання національної культури школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва відбувалося не безпосередньо, зважаючи на чужоземне поневолення, пов'язані з ним утиски рідного слова, а опосередковано. Його зміст реалізовувався на уроках ручної праці, рукоділля, столярного та слюсарного ремесла, трудового навчання, малювання.

Використовувалися позаурочні форми роботи, зокрема екскурсії; налагоджувалися зв'язки з установами соціального виховання. Основними методами виховання національної культури були бесіди, розповіді, ілюстрації, демонстрації творчих робіт, зразків, виробів народних умільців.

Для виховання національної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів у XIX – на початку XX ст. засобами декоративно-прикладного мистецтва були притаманні такі особливості: протистояння іноземному гнобленню завдяки самовираженню у народно-естетичній діяльності; формування рис українського виховного ідеалу у процесі вивчення дисциплін естетичного циклу; поглиблення знань про рідний край через відображення у мистецьких виробах учнів елементів народних традицій, релігійних образів і символів незалежності; взаємозв'язок словесних та практичних методів і прийомів, урочних та позаурочних форм навчання у процесі виконання творчих робіт.

4. Оскільки українські землі у XIX - на поч. XX ст. знаходилися під владою Австро-Угорщини та Росії, політичні чинники перешкоджали вихованню національної культури учнів загальноосвітніх закладів.

У школах заборонялося викладання рідною мовою. Прагнення народу до збереження національних цінностей реалізовувалося переважно у народно-естетичній діяльності, традиції якої склалися впродовж багатьох століть.

Декоративно-прикладне мистецтво було одним з не багатьох засобів національного виховання учнів у навчальних закладах. На сучасному етапі є ширші можливості для розвитку національної культури школярів. Проте зберігають актуальність ідеї історичного періоду.

Основними напрямками виховання є:

- поглиблення знань про рідний край, вивчення історії народних ремесел;
- популяризація серед школярів народних виробів та художньо-естетичної діяльності;
- організація екскурсій в історичні музеї та музеї народної культури;
- ознайомлення з творчістю династій українських умільців;
- організація у закладах освіти гуртків «Народної вишивки», «Лозоплетіння» «Писанкарства»

тощо та виставок учнівських виробів.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у вивченні закономірностей розвитку творчих здібностей особистості, дослідженні значимості декоративно-прикладного мистецтва у вихованні учнів, історичних тенденцій національного виховання молоді як цілісної динамічної

системи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ З ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Мацишина З. А. Декоративно-прикладне мистецтво в школах Галичини (1900–1939 рр.) / З. А. Мацишина // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2002. – № 11. – С. 111–114.
2. Мацишина З. А. Виховні аспекти декоративно-прикладного мистецтва в педагогічній думці України початку ХХ століття / З. А. Мацишина // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. праць. – Рівне, 2005. – Вип. 33. – С. 128–131.
3. Мацишина З. А. Декоративно-ужиткове мистецтво у навчально-виховному процесі початку ХХ століття / З. А. Мацишина // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2005. – № 7. – С. 90–93.
4. Мацишина З. А. Відродження декоративно-ужиткового мистецтва в педагогічних закладах України ХІХ – початку ХХ століття / З. А. Мацишина // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. праць / укл. О. В. Михайличенко ; за заг. ред. М. Б. Євтуха. – К., 2006. – Вип. 31. – С. 120–123.
5. Мацишина З. А. Використання декоративно-ужиткового мистецтва в закладах освіти України кінця ХІХ – початку ХХ століття / З. А. Мацишина // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. праць / укл. О. В. Михайличенко ; за заг. ред. М. Б. Євтуха. – К., 2007. – Вип. 32. – С. 143–147.
6. Мацишина З. А. Традиції використання декоративно-прикладного мистецтва в школах України / З. А. Мацишина // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. – Тернопіль, 2010. – Вип. 1. – С. 203–207.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Мацишина З. А. Вивчення народного декоративно-ужиткового мистецтва в Україні і побутування його в ХVІІ – ХVІІІ століттях / З. А. Мацишина // Актуальні проблеми гуманітарної освіти: зб. наук. праць / за заг. ред. д.п.н., проф. Онкович Г. В. та к. ф.-м.н., проф. Ломаковича А. М. – К. ; Кременець : РВЦ КОГП ім. Тараса Шевченка, 2006. – Вип. 2. – С. 152–153.
8. Мацишина З. А. Декоративно-прикладне мистецтво виховного процесу педагогічної діяльності в Україні початку ХІХ – ХХ століття / З. А. Мацишина // Актуальні проблеми гуманітарної освіти : зб. наук. праць / за заг. ред. д.п.н., проф. Онкович Г. В. та к. ф.-м.н., проф. Ломаковича А. М. – К. ; Кременець : РВЦ КОГП ім. Тараса Шевченка, 2007. – Вип. 3. – С. 121–123 .

9. Мацишина З. А. Декоративно-ужиткове мистецтво в освітніх закладах України / З. А. Мацишина // Актуальні проблеми гуманітарної освіти : зб. наук. праць / за заг. ред. д.п.н., проф. Онкович Г. В. та к. ф-м.н., проф. Ломаковича А. М. – К. ; Кременець : РВЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2008. – Вип. 4. – С. 198–199.

10. Мацишина З. А. Специфіка педагогічного процесу на уроках декоративно-прикладного мистецтва в школах Галичини / З. А. Мацишина // Актуальні проблеми гуманітарної освіти : зб. наук. праць / за заг. ред. д.п.н., проф. Онкович Г. В. та к. ф-м.н., проф. Ломаковича А. М. – К. ; Кременець : РВЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2010. – Вип. 6. – С. 143–145.

11. Мацишина З. А. Розвиток етношкіл Західної України в мистецькій освіті / З. А. Мацишина // Сучасна парадигма формування професіоналізму майбутніх фахівців : зб. наук. праць за матеріалами II Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., 20–21 квітня 2012 р. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний ун-т імені Григорія Сковороди» ; [наук. ред. В. П. Коцур, Д. С. Мазоха]. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – С. 21–25.

АНОТАЦІЇ

Мацишина З.А. Виховання національної культури в учнів загальноосвітніх шкіл засобами декоративно-прикладного мистецтва (XIX – початок XX століття). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. – Тернопіль, 2012.

У дисертації висвітлено передумови розвитку виховання національної культури в учнів загальноосвітніх шкіл засобами декоративно-прикладного мистецтва у XIX – початку XX століття; здійснено історіографічний аналіз національно-педагогічних проблем, що стосуються українського декоративно-прикладного мистецтва XIX – початку XX століття; проаналізовано стильову, жанрову та видову розмаїтість народного мистецтва України в досліджуваний період, виокремлено його досягнення в освітній галузі та традиційних видах мистецтва (кераміка, вишивка, ткацтво).

З'ясовано, що виховні можливості декоративно-прикладного та українського народного мистецтва розвивались як елемент національної духовної культури.

Установлено, що процес мистецького навчання чи навчання декоративно-прикладного мистецтва неможливо здійснити без творчої педагогічної діяльності. Визначено форми та методи навчання в освітніх закладах України в досліджуваний період.

Проаналізовано позитивні тенденції впровадження декоративно-прикладного мистецтва в навчально-виховний процес, щодо використання окремих видів декоративно-прикладного мистецтва та українських традиційних народних ремесел. Його основні положення та висновки оновлюють теорію і практику освіти, виховання та є важливим джерелом інформації для підготовки відповідних спецкурсів, удосконалення змісту підручників, навчальних планів і програм.

Ключові слова: національна культура, декоративно-прикладне мистецтво, засоби, учні, загальноосвітні школи, навчально-виховний процес.

Мацшина З.А. Воспитание национальной культуры в учеников общеобразовательных школ средствами декоративно-прикладного искусства (XIX – начало XX века). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01. – общая педагогика и история педагогики. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины. – Тернополь, 2012.

В диссертации отображены предпосылки развития воспитания национальной культуры учеников общеобразовательных школ средствами декоративно-прикладного искусства в XIX – начале XX века; осуществлен историографический анализ национально-педагогических проблем украинского декоративно-прикладного искусства.

Подчеркнуто, что школьное образование и народное творчество нашего края развивались как элементы национальной культуры, сохраняя свои образовательно-художественные и культурно-исторические особенности. При этом они составили надежные теоретические и практические основы обучения и воспитания учащихся, благоприятствовали развитию художественного таланта, приобщали к творческому процессу.

Проанализировано стилевое, жанровое и видовое разнообразие народного искусства Украины, отмечено его достижение в традиционных видах (керамика, вышивка, ткачество) в исследуемый период, а также воспитательные возможности декоративно-прикладного искусства, которые развивались как элемент национальной духовной культуры.

В работе отмечается, что народное искусство благодаря его стилевому, жанровому и видовому разнообразию, количеству создателей (творцов), наверное, является самым высоким достижением украинского народного искусства XX века в таких видах, как керамика, вышивка, ткачество.

Подчеркнута роль народных мастеров, преподавателей, выпускников учебных заведений в приумножении художественных традиций края, приобщении молодежи к творчеству.

В диссертации освещены формы и методы обучения в образовательных учреждениях Украины в период, который исследуется, проанализированы положительные тенденции внедрения декоративно-прикладного искусства в учебно-воспитательный процесс учебных заведений, а также возможность использования опыта прошлых лет в условиях развития современной школы.

Сделан вывод, что школьное образование и народное художественное творчество на протяжении столетий сохраняли свои образовательно-художественные и культурно-исторические особенности и составили надежную основу обучения и воспитания школьной молодежи, привлечения ее к творческому процессу.

В диссертации особое внимание обращено на моделирование процесса воспитания национальной культуры учащихся, с учетом исторических особенностей.

В центре внимания результативность воспитательного процесса, цель воспитания, сравнительный анализ деятельности учителей в разных регионах Украины, влияние различных видов искусства на развитие учащихся, формы и методы (словесные, наглядные, практические) воспитания.

Ретроспективная оценка исследуемой проблемы позволила определить перспективы дальнейших научных поисков: изучение закономерностей развития творческих свойств личности, значимость декоративно-прикладного искусства в воспитание юношей и девушек, исторические тенденции национального воспитания молодежи как целостной динамической системы.

Ключевые слова: национальная культура, декоративно-прикладное искусство, средства, ученики, общеобразовательная школа, учебно-воспитательный процесс.

SUMMARY

Matsyshyna Z. A. The national culture upbringing among the pupils of common education system schools by means of applied and decorative arts (XIX – the beginning of XX century). – The manuscript.

A dissertation for Candidate Degree in Pedagogical sciences, speciality 13.00.01 – general pedagogy and history of pedagogy. – Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk, Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine. – Ternopil, 2012.

In dissertation there have been identified main social and cultural preconditions for upbringing the pupils of common education system schools by means of applied and decorative arts (XIX – the beginning of XX century). One can find a deep historical pedagogic problems analysis of particularly

national character and those that are in a direct dependence of Ukrainian applied and decorative arts of XIX – the beginning of XX century. Also there are considered all the varieties of styles, types and genres of Ukrainian national art's during the regarded period of time, among others – the acceleration and development of ceramic art, embroidery, etc.

It was observed that all the described educative methods were developing as a part of national spiritual culture and are deep and rich, the actually stimulated children to get acquainted with national arts.

It was also highlighted that the process of education would have been completely impossible without the creative approach. It involved different forms and methods, which have been implemented in Ukrainian schools of that period.

In the work it was deeply analyzed the positive tendencies of art education implementation into pupils upbringing.

Key words: national culture, decorative and applied arts, aids, pupils, comprehensive school, teaching and educative process.

Підписано до друку 10.08.2012 р.

Формат 60x84/16. Друк RESO.

Папір друк. Умовн. друк. арк. 0,9.

Замовлення №30. Наклад 100 прим.

Видрук оригінал-макету:

редакційно-видавничий відділ

Тернопільського національного педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027